

prostoru živnula u posljednja dva desetljeća, njih još uvijek ne prati dovoljan broj objavljenih djela, pa je ovako opremljena i bogata knjiga novi veliki korak u pravom smjeru. Nesumnjivo se radi o djelu koje će svoje mjesto naći na policama brojnih istraživača i koje će ostati aktualno dugi niz godina.

Vjekoslav Jukić

Ivana HANIČAR BULJAN, Nenad MOAČANIN, Milan PELC, Mladen PEŠIĆ, Ratko VUČETIĆ: *Veliki osječki most: povijesni dossier i suvremena interpretacija / The great Osijek bridge: historical dossier and contemporary interpretation* (Zagreb – Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 2014.). 165 str. ISBN 978-953-154-272-2.

Osmansko je Carstvo na svojem ratnom putu u srednju Europu u prvoj polovici 16. stoljeća vrlo brzo prepoznalo stratešku važnost grada Osijeka i njegova mosta, koji je predstavljao iznimno važnu točku na putu u unutrašnjost Europe. Osmanska je vojska 1526. godine osvojila Osijek i utvrdila ga obrambenim zidom i kulama. Idućih približno 150 godina svi su osmanski vojni pohodi u pravcu Ugarske i Austrije prolazili preko Osijeka i spomenutog mosta. Močvarno zemljište u okolici Osijeka predstavljalo je logistički problem jer je otežavalo prolazak vojske i opreme do ravnice u Baranji. Sultan Sulejman Veličanstveni odlučio je riješiti taj problem naredivši 1566. godine gradnju drvenog mosta, kasnije poznatog kao Veliki osječki most ili „Sulejmanov most“, koji je kroz močvarna područja u dužini od gotovo osam

kilometara povezivao povijesna naselja Osijek i Dardu. Iznimnost toga poduhvata postala je neiscrpan izvor komentara suvremenika, kako tadašnjih državnika, tako i putopisaca, koji su bili zadivljeni mostom i proglašavali su ga arhitekturnim čudom svoga doba, te slikara i bakropisaca koji su za europsku javnost izrađivali manjim dijelom vjerodostojne, a većinom nevjerodostojne, pa čak i posve izmišljene prikaze mosta i okolice. Osim toga, spomenuto stoljeće i pol postojanja osječkoga mosta snažno je pridonijelo oblikovanju Osijeka kao regionalnog urbanog središta Slavonije i Baranje; osječki je most omogućio razvoj Osijeka u važno trgovačko središte zbog robnog prometa koji je prolazio s Balkana u Ugarsku i u suprotnom smjeru.

Te su činjenice bile poticaj Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, odnosno Zavodu za znanstveni rad i umjetnost u Osijeku, za osmišljavanje edicije kojom bi se sustavno i u više svezaka istražilo i sintetiziralo prošlost i sadašnjost Osijeka i njegove gravitacijske okolice. Edicija je nazvana *Mursa aeterna*, a druga knjiga u nizu posvećena je osječkome mostu i objavljena je u suradnji s Institutom za povijest umjetnosti u Zagrebu, Veleposlanstvom Republike Turske u Hrvatskoj te Oğuzom Aydemiro, čelnikom Turskog instituta za podvodnu arheologiju. Zastupljeni autori uključuju povjesničare, arheologe, arhitekta i povjesničare umjetnosti i time daju ovoj knjizi vrlo popularnu dimenziju interdisciplinarnosti.

Na samom početku knjige nalaze se proslavi Buraka Özügergina, bivšeg veleposlanika Republike Turske u Hrvatskoj, i ranije spomenutog Oğuz Aydemira. Zatim slijedi Uvod (10.-16. str.), u kojem je Andrija Mutnjaković opisao povijest Osijeka od antičkih vremena do današnjice. Mutnjaković je zatim istaknuo mjesto ove knjige u kulturnoj suradnji između Turske i Hrvatske, koja se

među ostalim zasniva na znanstvenom istraživanju zajedničke kulturne i graditeljske baštine, a tako se knjiga o osječkome mostu sjajno uklapa u spomenute napore.

U prvom je poglavlju, naslovljenom „Veliki most u Osijeku: povijesni očevid“ (17.-90. str.), Milan Pelc naveo dosadašnje studije o osmanskome mostu (radovi Josipa Matasovića, Ive Mažurana, Szabóa Pála Zoltána i Nenada Moaćanina) te procijenio njihove doprinose današnjim spoznajama. Naglasio je da su spomenute studije zaobilazile analitičko komparativno istraživanje izvorne vizualne građe (ilustracija, grafika i letaka) s temom povijesnog osječkog mosta. Pelc je nabrojao i radove koji su uključivali analizu spomenute vizualne građe i zaključio da se zbog dosadašnje solidne kritičke protumačenosti povijesti osječkog mosta i gotovo potpune kataloške obrađenosti vizualne građe o istome ova knjiga uglavnom usredotočuje na komparativnu analizu tekstualnih i vizualnih podataka. Pelc ustvrđuje i da istraživanje mosta kao građevine koja je postojala 120 godina i koja ne postoji već više od tri stoljeća ne može dati sigurne i potpune zaključke, već da će oni uvijek biti ograničeni.

Nenad Moaćanin u poglavlju pod naslovom „Cisr-i Kebir-i Ősek“ (91.-112. str.) analizirao je osmanske dokumente koji se odnose na Veliki osječki most, a kojih nema mnogo, iako je broj izvora koji se tiču Osijeka i njegove okoline poprilično velik. Osmanske izvore o mostu u većem je dijelu sakupio upravo Nenad Moaćanin te ih sumirao u ovome članku. Jedan od njegovih zanimljivijih zaključaka jest da se Veliki osječki most, kakav je prikazan na ilustracijama i u izvještajima, ne može sa sigurnošću odrediti kao most koji je sagrađen za vrijeme osmanske vojne kampanje 1566. godine, nego da je vjerojatnije izgrađen u vremenu neposredno nakon 1600. godine.

Moaćanin je zaključio da spomenuto razdoblje zbog te pretpostavke, ali ne i jedino zbog nje, zaslužuje temeljitija istraživanja od onih koja su do sada provedena.

Mladen Pešić je u poglavlju nazvanom „Arheološka istraživanja na Dardi, lokalitet Sulejmanov most“ (113.-132. str.) opisao istraživanja koja su tijekom 2009. i 2011. godine proveli djelatnici Hrvatskoga restauratorskog zavoda i Međunarodnog centra za podvodnu arheologiju u Zadru. Tada je u Dardi pronađen niz drvenih elemenata koji su očigledno nekad bili dio osmanskoga mosta. Na temelju je tih istraživanja, među ostalim, zaključeno da je osmanski most bio rađen od unaprijed pripremljenog materijala i da je zato bio izgrađen u vrlo kratkom vremenu; zaključeno je i da je bio rađen po principu spajanja drvenim klinovima i da su točni oni povijesni izvori koji tvrde da je most više puta bio zapaljen. Pešić je zaključio da je istraživani podvodni lokalitet vrlo vrijedan, da ga zato treba i dalje istraživati i neprestano štititi, jer je nažalost u potencijalnoj opasnosti od uništenja djelovanjem ribolovaca i kupača.

U posljednjem poglavlju, naslovljenom „Prostorno-povijesna studija osječkog mosta“ (133.-163. str.), Ratko Vućetić i Ivana Hanićar Buljan obrazložili su važnost mostova za nastanak i oblikovanje gradova, osvrćući se posebice na prostorni smještaj Osijeka i arhitekturne odlike njegovih mostova kroz povijest. Vućetić i Buljan donose nove zaključke i otvaraju nova pitanja o gradnji, izgledu, smjeru pružanja i funkciji osmanskoga mosta od Osijeka do Darde. Među ostalim, autori smatraju da je rušenje mosta za prodora Nikole Zrinskog VII u zimu 1664. godine primjer preuveličavanja u propagandi 17. stoljeća i da je načinjena šteta vjerojatno bila gotovo nikakva. Naime, zbog značenja mosta i uspješnog prodora Zrinskog kroz osmanski teritorij, moguće je da su suvremenici željeli

naglasiti značenje paljenja mosta, iako je vrlo izgledno da je hrastova građa mosta bila teško zapaljiva, posebice u zimskim uvjetima i u močvari bez drva koje bi potaknulo plamen. Autori također predlažu lokalitete na kojima bi trebalo provesti buduća arheološka istraživanja nakon nezaobilaznog razminiravanja šireg područja oko pretpostavljene trase mosta, kao i prikladne konzervatorske radnje.

Na kraju knjige, koja je bogato ispunjena kvalitetnim fotografijama vizualne građe za povijest osmanskoga mosta, nalazi se popis literature (164. str.) te popis izvora i suradnika (165. str.). Čitava je knjiga opremljena i engleskim prijevodom tekstova na hrvatskom jeziku, i to tako da se na svakoj stranici nalaze dva stupca – jedan na hrvatskom, a drugi na engleskom jeziku. Ta karakteristika knjige, uz spomenuto vizualno bogatstvo, vrlo je pozitivna osobina ove edicije jer otvara mogućnost da se i strani istraživači i zainteresirani pojedinci upoznaju s posljednjim spoznajama o ovoj povijesnoj temi. Još jedna pozitivna strana knjige jest činjenica da su uključeni autori sumirali dosad poznate činjenice i pretpostavke o Velikom osječkom mostu te dodali neke nove, u isto vrijeme dajući poticaj za nova istraživanja. Kao negativna osobina ovog izdanja može se navesti nepovezanost zaključaka pojedinih studija u knjizi; zastupljeni autori na nekoliko mjesta iznose proturječne pretpostavke ili – a to je češća pojava – vrlo slične pretpostavke, koje bi bile još zanimljivije da su bile kontrastirane.

Iako knjiga sadrži sav znanstveni aparat – a ta karakteristika često utječe na neznanstvenike da odvrte pogled – treba istaknuti da ona nije namijenjena jedino povjesničarima umjetnosti, arheolozima i povjesničarima, nego da će zbog atraktivnosti tematike vrlo vjerojatno biti zanimljiva i široj javnosti, naročito onima koji se zanimaju za povijest Osijeka,

ali i šireg područja Slavonije i Baranje u razdoblju osmanske vladavine.

Andželko Vlašić

Branko BEŠLIN: *Evgenije Savojski i njegovo doba* (Novi Sad: Matica srpska, 2014.). 655 str. ISBN 978-86-7946-130-8.

Opširna monografija srpskog povjesničara Branka Bešlina, izvanrednog profesora na katedri za povijest Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, plod je, prema njegovim riječima, “rada na projektu Istorija Karlovačke mitropolije od kraja XVII do kraja XVIII veka” i autorov “zvanični doprinos kolektivnom projektu Odseka za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Vojvođanski prostor u kontekstu evropske istorije”. Bešlin na početku svoje knjige daje do znanja kako mu u pisanju iste nije bio cilj čitateljskoj publici podastrijeti neke nove, još neotkrivene činjenice o Eugenu Savojskom, već monografiju koja bi, s obzirom na to da u srpskoj historiografiji osim jednog skromnog pokušaja iz 19. stoljeća, nema niti jedne slične tematike, “bila dovoljna da popuni prazninu”. Djelo obrađuje cijeli život princa Eugena Savojskog, po uzoru na brojne druge biografije na njemačkom i engleskom jeziku, s posebnim osvrtom i poveznicom, gdje to kontekst traži, na epizode iz srpske povijesti tog razdoblja.

Knjiga je podijeljena na šest cjelina. Prva i druga posvećene su djetinjstvu i odrastanju princa Eugena i njegovom kasnijem dolasku u Beč. Treća cjelina posvećena je Velikom bečkom ratu kao i prinčevom sudjelovanju u njemu, dok četvrta obrađuje najdulju i vjerojatno najvažniju epizodu u životu savojskog